

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta

Hallituksen esityksen mukaan alkoholilakia muutettaisiin siten, että mahdollistettaisiin alkoholiyhtiö Alko Oy:lle sekä vähittäismyyntiluvallisille toimijoille alkoholijuomien verkkokauppa sekä muut jakeluun ja noutoon perustuvat vähittäismyyntikonseptit, kuten alkoholijuomien toimitus. Ehdotuksen mukaan muutokset toteutettaisiin ikärajavaltvonta turvaten.

Palvelualojen ammattiliitto PAMin mielestä hallituksen esitys herättää useita, ennen kaikkea työntekijöiden turvallisuuteen ja toimeentuloon sekä suomalaiseen alkoholipolitiikkaan liittyviä huolia. Monet näistä ongelmista vähenisivät, jos alkoholin toimitus mahdollistettaisiin vain työsuhteessa oleville työntekijöille.

Alkoholin kuljettajien työturvallisuus

Kotiinkuljetuksen yhteydessä alkoholin luovuttamistilanne asiakkaalle aiheuttaa työntekijälle selkeän työturvallisuusriskin. Alkoholin luovuttaminen kotioivella ei ole verrattavissa sen myyntiin kaupan tai ravintolan tiloissa. Paikalla ei ole työtovereita tai vartijoita. Alkoholia luovuttava työntekijä on täysin potentiaalisesti arvaamattoman tilanteen armoilla.

Jos vastassa on aggressiivisesti käyttäytyviä, päihtyneitä henkilöitä, ei yksin olevalla työntekijällä tosiasiallisesti aina ole mahdollisuutta olla luovuttamatta tuotteita. Työntekijän asettaminen tällä tavoin selkeän väkivallan uhan alle on kohtuutonta. Se, että työntekijän tulisi käydä alkoholijuoman toimituskoulutus (alkoholijuoman toimituspassi) ei muuta tilannetta turvallisemmaksi.

Jos työntekijä olisi aina työsuhteessa toimitusluvan haltijaan, olisi hänellä työnantajan ja työterveyshuollon koulutus ja tuki mukanaan. Myös asiakas tietäisi, että alkoholin toimittavalla työntekijällä on taustallaan suuremman toimijan tuki. Jo tämä tekisi alkoholin kotiinkuljetuksesta ja asiakkaalle luovuttamisesta turvallisemmän tilanteen.

PAM esittää, että alkoholin luovutustilanteessa luovutuksen vastaanottaja todistaa aina henkilöllisyytensä. Henkilöllisyyden tarkistaminen muuttaa luovutustilannetta lähetin näkökulmasta turvallisemmaksi ja antaa tälle selkeämpää juridista selkänöjaa, jos esimerkiksi kohteen iän arvioiminen on epäselvää.

VN/33074/2023

30.8.2024

Rikoslain mukaan vähittäismyynnissä myyjällä on rikosvastuu siitä, että alkoholia ei luovuteta päihtyneelle. PAM huomauttaa, että tähän ei alkoholin etämyynnin ja kotiinkuljetuksen yhteydessä esitetä muutosta, kuten ei myöskään alkoholilain samaa aihetta koskevaan 90 §:ään. Koska myyjä ei ymmärrettävästi voi tietää, onko etämyynnin kautta alkoholia ostava asiakas päihtynyt, hänellä ei pitäisi olla asiasta vastuuta. Hallituksen esitystä on tältä osin muokattava.

Lupajärjestelmä

Hallituksen esityksessä alkoholilakiin otettaisiin vähittäismyyntiluvan ja anniskeluluvan lisäksi käyttöön uusi alkoholijuomien toimituslupa. Mikäli kauppa tai ravintola kuljettaisi alkoholin itse asiakkaalle, niiltä edellytettäisiin alkoholijuoman toimituslupa. Mikäli alkoholijuoman toimitus tapahtuisi toisen yrityksen, kuten ruokalähettiläpalvelun, toimesta, kyseiseltä toiselta yritykseltä edellytettäisiin alkoholijuoman toimituslupa.

Tämä tuo suuria haasteita erityisesti digitaalisten alustojen kautta lähettipalveluita tarjoaville itsensä työllistävillä henkilöillä. Hallituksen esityksessä aivan oikein mainitaan, että nykyisin jotkin Suomessa toimivat ruokalähettiläpalvelut käyttävät kuljetuksissa itsenäisiä yrittäjiä, jolloin lakiesityksen edellyttämin ehdoin itsenäisten yrittäjien tulisi itse hakea alkoholijuoman toimituslupa alkoholijuoman toimittamiseen.

Tilanne saa mielenkiintoisia piirteitä, kun huomioidaan myös hallituksen esityksessä mainittu vaatimus toimitusluvan haltijalle tehdä omavalvontasuunnitelma. Voidaan siis päätyä tilanteeseen, jossa itsenäinen yrittäjä hakee ensin alkoholin toimitusluvan, sitten suorittaa toimituspassin ja lopuksi tekee omavalvontasuunnitelman itselleen.

Alkoholin kuljetuksen valvonta ja sääntely

Uusien alkoholin kuljetukseen liittyvien lupien hakujen määrä tulee olemaan tuhansia, jos edes osa alkoholin vähittäismyyntiluvan omaavista tai lähettipalveluita tarjoavista yrityksistä sekä itsensä työllistäjistä päättää ryhtyä myös alkoholin kotiinkuljetukseen.

Samalla hallitus on asettanut lupia myöntäville ja valvontaa tekeville viranomaisille tiukat menokehykset, jotka heikentävät viranomaistyön laatua. Valvonnan ja sääntelyn heikkous asettavat suuren riskin alkoholimarkkinoiden kilpailuasetelman neutraliteetille. Alkoholin myyntiä valvotaan tiukasti sekä kaupoissa että ravintoloissa, mutta samaa ei voi automaattisesti sanoa alkoholin kotiinkuljetuksesta.

VN/33074/2023

30.8.2024

On selvää, että viranomaisen on erittäin vaikea valvoa alkoholin kotiinkuljetusta esimerkiksi tilanteessa, jossa kuljetuksesta vastaa kolmannen osapuolen toimija. Eri alustojen kautta itsensä lähettinä työllistää viikoittain yli 10 000 ihmistä. Valvonnan haasteellisuus voi asettaa alkoholin kotiinkuljetukseen erikoistuvat alkoholin vähittäismyyjät etulyöntiasemaan verrattuna perinteiseen myyntiin myymälöissä sekä ravintoloissa ja vääristää siten kilpailua eri toimijoiden välillä. Viranomaisten resurssit tulee varmistaa, jotta valvontaa pystytään toteuttamaan tehokkaasti ja vaikutuksia arvioimaan.

Alustayritysten velvoitteet

Hallituksen esityksen 57 §:n mukaan ”alkoholijuoman toimitusluvanhaltijan on huolehdittava siitä, että sen henkilökuntaan kuuluvalla alkoholijuoman toimittajalla on alkoholilain toimitusta koskevan sääntelyn ja toimitusta koskevien toimintaohjeiden tuntemista osoittava Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontaviraston hyväksymän mallin mukainen todistus (toimituspassi).”

PAM kritisoi sitä, että vain itsenäisiä yrittäjiä käytävällä alustalla ei ole velvollisuutta hankkia toimituslupaa tai huolehtia siitä, että alustaa käytävällä läheteillä on toimituspassi suoritettuna. On erittäin valitettavaa, että alustataloudelle tyypillisesti itsenäisiä yrittäjiä käytävällä alustalla ei ole työturvallisuuteen liittyviä velvoitteita alkoholia toimittavia lähettejä kohtaan.

Hallituksen esityksen 35a §:ssä lukee, että toimitusluvanhaltija ei saisi kohdistaa alkoholijuomaa toimittavaan taloudellisia tai työnjohdollisia seuraamuksia, jos tämä kieltäytyisi luovuttamasta alkoholijuomaa asiakkaalle. Esimerkiksi erilaisissa lähettipalveluissa kuljettajan ansiot voivat perustua hänen toimittamiensa tilausten määrään. Hyvää asiakaspalautetta saaneelle lähetille ohjataan uusia keikkamahdollisuuksia. Esityksen mukaan säännöksellä varmistettaisiin se, ettei työntekijällä olisi taloudellista motivaatiota luovuttaa alkoholijuomaa, vaikka alkoholin ostaja olisi esimerkiksi päihtynyt tai ei kykenisi todistamaan ikäänsä.

Edellä mainittu tavoite on hyvä, mutta vaatisi muutoksia alustojen kautta työskentelevien ei-työsuhteisten lähettien nykyiseen palkkiologiikkaan. Tämä ei koske vain tilanteita, joissa alkoholi pitää palauttaa takaisin myyjälle, vaan myös ansaintamahdollisuuksiin vaikuttavaa asiakaspalautetta.

VN/33074/2023

30.8.2024

Lähetin kynnys ilmoittaa esimerkiksi vaaratilanteista voi olla korkea erityisesti, jos negatiivinen asiakaspalaute tai uhka- ja vaaratilanteiden selvittäminen itsessään voivat heikentää lähetin mahdollisuuksia saada toimeksiantoja jatkossa. Tämä tarkoittaisi kohtuutonta sopimusriskiä itsensä työllistäjänä työskentelevälle lähetille.

Vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin

Tutkimustieto puoltaa vahvasti sitä, että alkoholin saatavuuden helpottaminen ja kotiinkuljetus lisäävät alkoholinkulutusta ja sen terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä haittavaikutuksia. Tämä todetaan myös hallituksen esityksessä. Lisäksi alkoholin kotiinkuljetusta hyödyntävät todennäköisesti eniten alkoholin riskikuluttajat.

Olemme jälleen tilanteessa, jossa hallitus lisää poliittisella päätöksellä hyvinvointialueiden kustannuksia samalla, kun se leikkaa niiden rahoituspohjaa. Tilanne on sekä julkisen talouden että kansanterveyden näkökulmasta epätoivottava.

Alkoholin saatavuuden kasvu, kulutuksen siirtyminen kotiloihin sekä pidempi yhtäjaksoinen juominen lisäävät todennäköisesti perhe- ja lähisuhdeväkivallan määrää. Lähisuhdeväkivallasta suuri osa tapahtuu, kun väkivallan tekijä, uhri tai molemmat ovat käyttäneet alkoholia.

Tämä asettaa myös alkoholin kuljettajan tai lähetin haastavaan asemaan, jos hän esimerkiksi näkee alkoholin luovutustilanteessa alaikäiseltä vaikuttavia henkilöitä. Nyt hallituksen esityksessä jää epäselväksi, onko lähetillä velvollisuus raportoida alaikäisestä ja kenelle raportointi tehtäisiin. Sama pätee myös mahdollisten huoli- tai lastensuojeluilmoitusten tekoa.

Alkoholin toimittaminen vain työsuhteisille lähetille

PAMin näkemys on, että jokaisen alkoholia toimittavan työntekijän tulisi olla työsuhteessa ensisijaisesti alkoholia myyvään toimitusluvan haltijaan. Jos se ei olisi mahdollista, hänen tulisi olla työsuhteessa vähintään alustaan, jonka kautta hän työtilaisuuksia saa. Yrittäjäriskin siirtäminen potentiaalisesti turvallisuudelle vaarallisessa ja palkkionmaksun osalta monimutkaisessa tilanteessa on kohtuutonta ei-työsuhteista lähettä kohtaan.

Alustatalouden hyödyntämisen salliminen alkoholin kotiinkuljetuksessa on selkeä suomalaisen alkoholipolitiikan ja valvonnan paradigman muutos.

VN/33074/2023

30.8.2024

Erityisesti lähetin turvaton asema muuttaa alkoholin hankkimista siinä määrin, että nykyisen melko hyvin toimivan valvonnan voi pelätä vesittyvän. Tuloksena voi olla pahimmillaan epärehellisiä toimijoita suosiva oikopolku.

Esitys herättää myös muita kysymyksiä, kuten miten toimitaan, jos lähetti käyttää alkoholin toimittamiseen sijaisena toista lähettiä? Monet alustat mahdollistavat tällä hetkellä sijaisen käytön. Kuka tällöin valvoo toimitusluvan ja toimituspassin olemassaoloa? Oletettavasti kaikki vastuu jää yksittäiselle, usein yhdestä alustasta riippuvaiselle, itsensä työllistävälle lähetille. Myös tällainen sijaisen käyttöön liittyvä problematiikka poistuisi, jos alkoholia toimittaisivat vain työsuhteessa olevat lähetit.

Helsingissä, 30. elokuuta 2024

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Annika Rönni-Sällinen
puheenjohtaja

Mikko Laakkonen
koulutus- ja elinkeinopoliittinen asiantuntija
mikko.laakkonen@pam.fi
p. 040 521 7041

Tiivistelmä:

PAM kantaa huolta hallituksen esityksen seurauksista lähettien työturvallisuuteen sekä itsensä työllistävien lähettien asemaan. Monet esityksen ongelmista vähensivät, jos alkoholin toimitus mahdollistettaisiin vain työsuhteessa oleville työntekijöille.

Avainsanat:

Alkoholilaki, Alko, kotiinkuljetus, alustatyö